

ВИСНОВОК

**рецензента, доктора педагогічних наук, професора Н.П. Волкової
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертаційної роботи
Коваль Діани Володимирівни
«Формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у
процесі магістерської підготовки»,
що представлена на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 015 Професійна освіта**

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами галузей науки. Дисертаційне дослідження Д.В. Коваль є цілісним дослідженням у сучасній педагогічній науці, яке на науково-теоретичному, практичному та методичному рівнях розкриває проблему формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки.

На основі глибокого вивчення наукової літератури Д.В. Коваль чітко визначила складні суперечності, на дослідження яких спрямовано дисертацію, а саме між: об'єктивними вимогами суспільства до якості професійної підготовки психологів, потребами організацій у фахівцях, які адекватно усвідомлюють вимоги до якості результатів діяльності й реально оцінюють власну спроможність щодо її забезпечення, та низьким рівнем реалістичності професійних домагань майбутніх психологів, неадекватною самооцінкою особистої готовності до обраного виду професійної реалізації; потребою професійної реалізації магістрантів та недостатньо сформованими у них уміннями аналізу та рефлексії результатів професійної взаємодії зі стейкхолдерами; наявністю потенційних можливостей формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів із застосуванням способів інформальної освіти та недосконалістю існуючої моделі формування зазначеного утворення у магістрантів.

Важливість рецензованого дослідження підтверджує й те, що воно

відповідає основним напрямам досліджень науково-дослідної лабораторії інноваційних методів навчання і кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи Університету імені Альфреда Нобеля, проведених у межах комплексних наукових тем: «Модернізація професійно-педагогічної освіти в Україні в умовах інтеграції до світового освітнього простору» (державний реєстраційний номер 0112U002287) і «Теоретичні та методичні засади моделювання компетентнісної професійної освіти у контексті євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0117U000784). Тему затверджено вченою радою ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (протокол № 3 від 30 травня 2019 р.).

Д.В. Коваль чітко визначено об'єкт, предмет, сформульовано мету та завдання дослідження, обґрунтовано вибір методів дослідження. Структура роботи відрізняється логічною продуманістю, збалансованістю складових частин і корелює з реалізацією основних завдань дослідження. Формулювання головних методологічних характеристик роботи є кваліфікованим та виваженим конструктом, що заслуговує на схвалення та має наукову цінність. Варто підкреслити доцільне обрання методів дослідження, їх відповідність завданням, що вирішувалися у процесі дослідницьких пошуків.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Зупинимось на конкретних результатах дисертаційного дослідження більш детально.

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, джерел з соціології та менеджменту автором розкрито теоретичні засади формування у майбутніх психологів реалістичних професійних домагань.

Схвалення заслуговує погляд авторки щодо сутності понять, а саме: «особистісні домагання», «професійні очікування й домагання», «види професійної реалізації психолога», «кар'єра психолога», «реалістичність професійних домагань психолога», «модель», «модель формування

реалістичних професійних домагань майбутніх психологів».

Безперечною позитивною відзнакою роботи є погляд здобувачки на феномен «професійні домагання особистості», які розглядаються як утворення, яке формується на засадах життєвих домагань, що в свою чергу представляють ставлення людини до себе як соціальної одиниці: виокремлення важливих аспектів соціальної реалізації, усвідомлення власних цінностей, цілей, шляхів їх реалізації; усвідомлення та активізацію відповідних ресурсів як інструментів досягнення мети. Оригінальним є авторський погляд на структуру досліджуваного поняття: мотиваційно-цільовий – усвідомлення професійної мети (конкретність, особистісна значущість, здатність до корекції мети; спрямованість на успіх у досягненнях); знаннєвий – знання про життєву та професійну перспективу, Я-концепцію особистості, роль самооцінки та домагань у самореалізації; професійну кар'єру, вимоги до фахівця за професією/посадою; особистісно-технологічний (володіння техніками рефлексії, самоаналізу результатів діяльності, стратегічного та тактичного планування професійної кар'єри; активність у набутті додаткових компетенцій). Визначено рівні сформованості реалістичних професійних домагань майбутніх психологів (низький, середній, високий) та розкрито їх зміст.

Узагальнення законодавчих документів та досвіду зарубіжних і вітчизняних колег щодо професійного самовиявлення психолога дозволило авторці виокремити види його професійної реалізації: клінічні та консультативні психологи (за різним профілем діяльності: дитячі, сімейні, по роботі із залежностями, судові тощо); організаційні психологи (у тому числі із виконанням функції HR-рекрутера); академічні психологи (ті, що займаються дослідженнями). З огляду на думку фахівців щодо видів професійної реалізації психолога та його кар'єрного зростання у роботі зроблено висновок про важливу роль набуття ним умінь самовдосконалення, бажання знаходити ресурси для процесів самопрезентації у професійному середовищі.

Науковим здобутком дисертантки вважаємо обґрунтовану модель формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів як спеціально організовану взаємодію учасників педагогічного процесу, що забезпечує когнітивно-практичну готовність майбутніх психологів до професійної реалізації на основі виявлення реалістичних професійних домагань.

Авторкою визначено складники означеної моделі: концептуально-цільовий (визначення цілей, завдань, методологічної основи, принципів взаємодії; здійснення діагностики наявного у майбутніх психологів рівня реалістичності професійних домагань), змістово-процесуальний (конструювання цілісної педагогічної взаємодії, яка забезпечує формування реалістичних професійних домагань студентів способами інформальної освіти – через реалізацію певних стратегій, які спираються як на теоретичні засади вивчення змісту означеної наукової проблеми, так і на особливості професійних можливостей, представлених у видах діяльності психолога: актуалізації мотивації самовиявлення майбутніх психологів, інформаційної оперативності, активності особистості у професійному самовиявленні); діагностично-результативний (контроль, самоаналіз, корекція недоліків у розвитку досліджуваного утворення; діагностика кінцевого рівня реалістичності професійних домагань майбутніх психологів, визначення перспектив подальшої діяльності учасників педагогічної взаємодії).

Оригінальним є погляд авторки щодо засадничих положень моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки. Обрано особистісно-орієнтований, системно-стратегіальний, ресурсний, компетентісно-середовищний наукові підходи; принципи педагогічної взаємодії (практикоорієнтованості, урахування кризової насиченості, моделювання професійної реальності, долання перешкод, особистісної мобільності).

Серед пропонованих у роботі змістових ліній на особливу увагу заслуговує сутність змістово-процесуального складника авторської моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки, який презентується як конструювання цілісної педагогічної взаємодії, яка забезпечує формування реалістичних професійних домагань студентів способами інформальної освіти, що включають, взаємодію із стейкхолдерами, постійно діючий семінар-тренінг «Працевлаштування психолога» із обговорень нагальних питань працевлаштування; майстер-класи із навчання самопрезентації майбутніх психологів у процесі пошуку роботи; індивідуальні консультації з організації рефлексії результатів реального працевлаштування. Доведено дієвість означених способів педагогічної взаємодії для розвитку у студентів найнеобхідніших у професійній діяльності компетенцій: рефлексії, самоаналізу, аналізу результатів діяльності, стратегічного та тактичного планування кар'єри, а також активність у набутті soft skills.

Як вагомий практичний здобуток дисертантки вважаємо розроблені й апробовані навчально-методичні матеріали для реалізації у інформальній освіті щодо формування реалістичних професійних домагань майбутніх фахівців, який містить банк кейсів із самовдосконалення особистості та рефлексій процесів працевлаштування; дібрано та адаптовано пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості реалістичних професійних домагань майбутніх психологів; розроблено програму семінару-тренінгу «Працевлаштування психолога».

Цілком підтримуємо авторку в її прагненні ретельно представити емпіричну частину дослідження, яка видається нам досить об'ємною й цілком логічною. Імпонує детально розроблений і вдало проведений педагогічний експеримент, зокрема формувальний етап, у межах якого логічно простежується зв'язок теоретичних ідей зі способами їх практичної реалізації,

продемонстровано істотну позитивну динаміку досліджуваного феномену в експериментальній групі.

На підставі зазначеного констатуємо, що завдання дисертаційної роботи реалізовано в повному обсязі; висновки дисертації свідчать про цілісність та логічну завершеність дослідження та відповідають поставленим завданням.

Структура роботи відзначається логічністю, адекватно відображає напрями теоретико-експериментального дослідження. Зміст дисертаційної роботи засвідчує ґрунтовну обізнаність здобувачки у галузі психолого-педагогічних наукових розвідок з проблем сучасної теорії та практики професійної освіти.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.

Основні теоретичні положення й висновки дослідження відображено у 10 наукових працях автора (8 – одноосібні), з них: 4 статті у наукових фахових виданнях, 2 статті у зарубіжних виданнях, 4 статей і тез доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Основні теоретичні положення і результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи, щорічних звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (2019–2022 рр.).

Привертає увагу практичне значення одержаних результатів дослідження, яке полягає в розробці та впровадженні моделі формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів, що може бути покладена в основу моделювання відповідного процесу для магістрантів, які навчаються за спеціальністю 053 «Психологія»; інтеграції способів і прийомів інформальної освіти у процес професійної підготовки майбутніх психологів.

Основні положення дисертації можуть бути використані для подальшого вдосконалення теорії та практики професійної психолого-педагогічної освіти, зокрема при розробці посібників, програм спецкурсів для студентів,

магістрантів та аспірантів з питань ефективності процесів їх професійної реалізації, в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки психологів і їх практичній діяльності.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Заслуговує на схвалення повнота викладення основних положень і результатів дослідження, що забезпечується їх широкою апробацією шляхом виступів на науково-практичних конференціях різних рівнів. Основні положення та результати дослідження впроваджено в процес професійної підготовки ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (довідка про впровадження № 121/2 від 12.06.2022 р.), Приватний Вищий Навчальний Заклад «Інститут екології, економіки і права» (м. Київ) (довідка про впровадження №32/1 від 15.02.2022 р.), Університету Григорія Сковороди в Переяславі (довідка про впровадження №216 від 18.05.2022 р.).

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації. Експертиза тексту дисертаційного дослідження та його результатів (висновків, пропозицій та рекомендацій) дає підстави стверджувати, що Д.В. Коваль було дотримано загальних вимог та вимог академічної доброчесності. Дисертанткою відповідним чином оформлені посилання на наукові та документальні джерела, статистичні матеріали. Анотація поданого дисертаційного дослідження є чіткою характеристикою роботи, відображає мету та новизну наукової праці. Зміст анотації не містить інформацію, яка була б відсутня у тексті дисертації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих Коваль Діаною Володимирівною результатів загалом, вважаємо за доцільне висловити деякі побажання й певною мірою дискусійні зауваження й судження.

1. Уважаємо, що під час формулювання теоретичних положень дисертації

слід було б більшу увагу приділити аналізу наукових праць зарубіжних та вітчизняних учених, у яких накопичено чимало корисних ідей та рекомендацій щодо вирішення досліджуваної проблеми.

2. Не можна не відзначити той факт, що робота значно виграла б, якби авторка більш детально розкрила шляхи узгодження виокремлених стратегій (актуалізація мотивації самовиявлення; інформаційна оперативність; активність у професійному самовиявленні) із компонентами реалістичних професійних домагань майбутніх психологів та техніками реалізації означених стратегій.

3. У дисертації такого масштабу бажано було б розкрити наявний у закладах вищої освіти України досвід формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів, продемонструвавши різноманітні підходи педагогів-практиків до вирішення цієї проблеми.

4. Ураховуючи тематику дослідження, прагнення дисертантки здійснювати подальшу наукову роботу в означеному напрямі, рекомендуємо підготувати та видати монографію.

Втім, висловлені зауваження не применшують цінності дослідження. В цілому, дисертаційна робота Коваль Діани Володимирівни безсумнівно є самостійним і цілком завершеним результатом наукових пошуків дослідника, відзначається безперечною актуальністю важливої та значущої проблеми професійної освіти, містить значні наукові доробки, нові, раніше незахищені наукові положення.

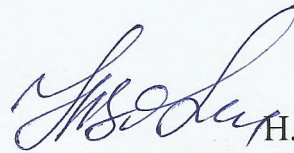
Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».

Дисертаційна робота Д.В. Коваль на тему «Формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів у процесі магістерської підготовки» за актуальністю, новизною теоретичних результатів, високим рівнем проведених досліджень відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40

(із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.); п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 № 167, Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341), а її автор Коваль Діана Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри інноваційних технологій з
педагогіки, психології та соціальної роботи
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

Н.П. Волкова

